

працювали священник Д. Наливайко, чернець В. Суразький, та ін. Серед іноземних вчених, які співпрацювали з Острозькою вищою школою, були Криштоф Казимирський, Ян Лотос, Кирил Лукарис, що згодом став патріархом Константинопольським. Професора Ісаю Козловського запросив у 1631 р. митрополит Петро Могес.

Висновки. Таким чином, нами зроблено спробу охарактеризувати освітні центри, які гуртувалися навколо церков, монастирів та інших культурних споруд. Це були високодуховні осередки, які несли в маси освіту, виховання. Духовні отці виступали не тільки меценатами, а дуже часто брали активну участь в організації навчального процесу – були викладачами, створювали підручники та інші просвітницькі речі.

Люди тягнулися до церкви, довіряючи слову її проповідників, і в цій вірі виховували своїх дітей. Суспільство ставало морально здоровішим, гуманнішим. І в цьому була пріоритетна роль церкви.

Література

1. Дорошенко Д.І. Нарис історії України / Д.І. Дорошенко. – Львів, 1991. – 317 с.
2. Кріп'якевич І.П. Історія України / І.П. Кріп'якевич. – Львів, 1990. – 249 с.
3. Огієнко І. Українська культура / І. Огієнко. – К., 1990. – 192 с.
4. Дерево пам'яті / упорядник В.О. Шевчук. – К. : Веселка, 1999. – Вип. 1. – 607 с.
5. Історія української культури / за заг. ред І.П. Кріп'якевича. – К. : Либідь, 1994. – 656 с.
6. Лотоцький А. Історія України / А. Лотоцький. – Івано-Франківськ : Просвіта, 1993. – 256 с.

СОКОЛОВСЬКИЙ В.В.

ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТІВ

Складна соціально-економічна та політична обстановка в Україні зумовлює необхідність підготовки висококваліфікованих фахівців правоохоронних органів. Аналіз практичного виконання оперативно-службових завдань офіцерами МВС України показав, що до них висувається низка специфічних вимог, а саме: висока громадянська свідомість, справжня бойова майстерність, всебічна морально-психічна стійкість і готовність мужньо переносити тягарі військової служби. Це має ґрунтуватися на їх гуманітарній, тактико-спеціальній, тактичній, спеціальній, технічній, вогневій, фізичній та загальновійськовій підготовці. Важливим компонентом професійної підготовки є формування емоційно-вольової культури працівників органів внутрішніх справ.

Як свідчить аналіз наукової літератури, проблема навчання й виховання майбутніх фахівців у вищих військових навчальних закладах перебуває в центрі уваги багатьох науковців.

Так, науково-педагогічні основи організації педагогічного процесу у ВВНЗ розкрито в дослідженнях О. Барабанщикова, М. Нещадима, В. Трифонова та ін. Окремі аспекти виховання професійно-особистісних якостей

майбутніх офіцерів проаналізовано в працях В. Вдовюк, О. Герасимова та ін. Проблему професійної підготовки курсантів розглядали різні вітчизняні вчені, серед яких І. Ващенко, Г. Попова, В. Тюріна, О. Федоренко, В. Ягупов та ін. Окремі питання теоретичної й практичної підготовки працівників органів внутрішніх справ до професійної діяльності розкриті в працях В. Журавльова, Л. Кондрашової, А. Чирікова.

Питанню культури емоційно-вольового життя особистості в психології та педагогіці приділяли увагу багато науковців, а саме: Л. Виготський, А. Макаренко, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Психологічні аспекти культури почуттів та емоцій знайшли своє відображення в працях Б. Ананьєва, Л. Божович, Б. Додінова, К. Ізарда, П. Якобсона. Роль емоційно-вольової сфери людини у формуванні здорової особистості досліджували Л. Аболін, П. Анохін, Г. Бреслав, І. Бех, В. Вілюнас, Б. Вяткін, Л. Гозман, Б. Додінов, О. Кульчицька, Н. Левітов, В. Мясіщев.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі наукових розробок фахівців визначити зміст компонентів емоційно-вольової культури особистості, висвітлити емоційно-вольову характеристику курсантів.

Професійна діяльність офіцера МВС України дуже часто відбувається в непередбачуваних ситуаціях, умовах просторової та часової обмеженості. Все це вимагає від працівників правоохоронних органів прийняття швидких рішень і дій, бути здатними до самостійності та нестандартності при прийнятті рішень, мати високу інтелектуальну компетентність. Розглядаючи готовність офіцера МВС України до виконання службових обов'язків, науковці визначають найважливіші завдання професійної підготовки курсантів вищих військових закладів системи МВС України, а саме: формування психологічної готовності; розвиток уваги, пам'яті, мислення; виховання вольових якостей; розвиток емоційно-вольової стійкості.

Визначення змісту структурних компонентів емоційно-вольової культури сприятиме вибору ефективних форм, методів, прийомів її формування у курсантів під час професійної підготовки.

Емоціями та почуттями називають переживання людиною свого ставлення до того, що вона робить або пізнає, до інших людей, до самої себе. Емоційна сфера особистості включає два різних, хоча й взаємопов'язаних, поняття: "емоції" та "почуття".

Емоції – це переживання, пов'язані із задоволенням або незадоволенням потреб. Розрізняють стенічні емоції, які підвищують активність, енергію й викликають піднесення, підвищують настрій і бадьорість (радість, гнів, ненависть) та астенічні, які, навпаки, зменшують активність (сум, печаль, нудьга, пригніченість) [2; 4].

Серед видів емоційного стану вагоме місце посідають такі, як: настрій, афекти, напруженість і фрустрація.

Настрій, як емоційний стан, виникає під впливом різних подій, обставин, фізичного самопочуття та деякий час позначається на діяльності й поведінці особистості, а також може передаватися від однієї людини до

іншої під час спілкування. Так, бадьорий, життєрадісний настрій вихователя або командира сприяє підвищенню інтересу до занять, покращує сприйняття й засвоєння матеріалу, підвищує життєвий тонус у курсантів [5].

Афект – це найсильніша, бурхлива короткочасна емоція вибухового характеру, яка викликається сильними подразниками (словами, поведінкою інших людей тощо) і не підконтрольна свідомості [5].

Напруга або стрес – це психічний стан, викликаний екстремальними для особистості умовами. У стресовому стані може виявлятися скованість рухів, неможливість виконувати будь-які дії, що загрожують небезпекою, неадекватність емоційних реакцій. Причинами напруги можуть бути індивідуально-психологічні особливості (підвищене емоційне збудження та враження, недостатнє самоволодіння, підвищене гальмування, обмежений об'єм уваги) [5; 6].

Фрустрація – психічний стан зростаючого емоційно-вольового напруження, що виникає в конфліктних ситуаціях, які перешкоджають досягненню мети чи задоволенню потреб і бажань. У стані фрустрації людина відчуває особливо сильне нервово-психічне потрясіння. Цей стан викликає певні типові реакції, а саме: розлючення, пригніченість, роздратованість, розчарування, озлобленість, агресію тощо [5; 6].

Процес виховання емоційної культури у курсантів може відбуватись за такими напрямками, як: формування високих позитивних моральних, інтелектуальних, естетичних почуттів; розвиток умінь володіти своїми емоціями і керувати собою у будь-якій ситуації [5].

Почуття – це психічне відображення духовного світу людини, яке виявляється в усвідомленні нею емоційного ставлення до навколишньої дійсності. Вони можуть мати як позитивний, так і негативний характер. Почуття відіграють важливу роль у регуляції поведінки й діяльності курсантів. За змістом почуття поділяються на прості (нижчі), які виникають під впливом конкретної ситуації, і складні (вищі), які виникають із задоволенням або незадоволенням духовних, матеріальних потреб людини. Вищі почуття проявляються при усвідомленні курсантом свого ставлення до членів колективу, інших людей, майбутньої професії, службових обов'язків і поділяються на морально-політичні, інтелектуальні, естетичні, релігійні, службово-професійні.

Службово-професійні почуття – це почуття морально-психологічної готовності до неухильного виконання службових обов'язків, статутів, наказів, вимог військової дисципліни; бажання на високому рівні оволодіти професією офіцера ОВС; поваги до командирів; почуття честі та гідності, гордості за професію правоохоронця.

У професійній діяльності офіцерів МВС України величезну роль відіграють вольові якості.

Воля – це свідомо саморегуляція людиною своєї поведінки і діяльності, що забезпечує досягнення свідомо поставленої мети, подолання внутрішніх і зовнішніх труднощів під час здійснення цілеспрямованих дій та вчинків. Воля, як і почуття, є однією з форм активного відображення людиною оточую-

чого світу. Часто вольова діяльність пов'язана з прийняттям людиною таких рішень, які визначають її життєвих шлях, моральне обличчя [5; 6].

Аналіз наукових праць сучасних психологів показав, що існують різні концептуальні уявлення стосовно специфіці волі людини, а саме:

- ототожнення волі зі свідомою та навмисною поведінкою й діяльністю (Є. Ільїн);
- розуміння волі як проблеми формування спонукання до дії на основі вільної форми мотивації (В. Іванников);
- тлумачення волі як проблеми самосуб'єктних відносин (В. Калін);
- визначення волі як прояву свідомо-примусових самовпливів у розв'язанні труднощів діяльності (Б. Смірнов).

Аналіз праць О. Леонтьєва показує, що він розглядає волю не як окремий акт, а як характеристику діяльності на рівні цілісної особистості людини та наполягає на тому, що вольовою може бути лише діяльність, яка зумовлюється соціально значущими ідеальними мотивами [3].

Вольова діяльність курсантів має свою специфіку і здійснюється під впливом зовнішніх (навколишнє середовище) і внутрішніх (особисті якості курсантів) умов, які визначають прояв волі в конкретній ситуації. Специфіка полягає в тому, що свої вольові дії курсанти здійснюють згідно з наказом, інструкцією, статутом, розпорядженням. Навчально-виховна діяльність курсанта пов'язана з переборюванням різних труднощів і перешкод, що також потребує від нього значних вольових зусиль.

Воля тісно пов'язана з відповідальністю. Залежно від рівня відповідальності курсантів можна поділити на три категорії. До першої належать ті, які схильні приписувати причини власної поведінки і вчинків зовнішнім обставинам. До другої – ті, які перекладають відповідальність за власні дії на своїх товаришів. Третя категорія – це курсанти, які виявляють послідовність у досягненні мети, схильність до самоаналізу, честолюбства. Вони вміють адаптуватися в різних умовах, намагаються не давати підстав для їх критики або дисциплінарних стягнень. Вся їх енергія й воля скеровані на оволодіння професійними знаннями та навичками [5].

Воля – це влада над собою, власними почуттями й діями. Людина, яка володіє сильною волею, здатна подолати будь-які труднощі та виявляє при цьому такі вольові якості, як: рішучість, сміливість, наполегливість, самоконтроль.

Виконуючи різні види діяльності, переборюючи зовнішні та внутрішні перешкоди, людина виробляє в собі вольові якості, які характеризують її як особистість і відіграють велику роль у її житті. Існує певна група вольових якостей, які найбільше потрібні майбутньому офіцерові у його професійній діяльності.

Основу першої групи вольових якостей становить цілеспрямованість, яка виражає здатність людини висувати перед собою життєво й суспільно важливі цілі, підкоряти власну поведінку та дії для їх реалізації.

Друга група вольових якостей характеризує здатність людини постійно шукати шляхи досягнення висунутої мети, виконання прийнятого

рішення (активність, ініціативність, рішучість, енергійність, самостійність, наполегливість).

Третю групу становлять вольові якості, які характеризують здатність курсанта підкоряти власну поведінку об'єктивній необхідності (дисциплінованість, відповідальність, вміння володіти собою).

Вважаємо за доцільне надати характеристику основних вольових якостей особистості.

Цілеспрямованість – вольова якість особистості, яка виявляється в готовності віддавати всі сили для досягнення мети.

Рішучість зумовлює чіткий і продуманий вибір мети і визначення засобів для її досягнення.

Сміливість – здатність людини переборювати почуття страху і розгубленості, вимагає від людини розуму, здорового глузду, усвідомлення своїх можливостей.

Дисциплінованість виявляється у свідомому підкоренні власної поведінки суспільним правилам і нормам.

Наполегливість полягає в здатності тривало досягати поставленої мети, доводити до кінця виконання прийнятих рішень, завершувати розпочату справу, якою б вона складною не була.

Витримка (самовладання) виявляється в здатності людини свідомо керувати власними почуттями і настроями, приводити їх у відповідність з конкретними життєвими ситуаціями, стримувати психічні та фізичні чинники, що перешкоджають досягненню мети.

Ініціативність – вольова якість особистості, яка виявляється в провідній ролі в певному виді діяльності й завдяки якій людина діє творчо, сміливо.

Самостійність – вміння за власною ініціативою ставити цілі, знаходити шляхи їх досягнення.

Висновки. В умовах вищих військових навчальних закладів формується емоційно-вольова культура курсантів, що необхідно для ефективного виконання професійних завдань. Прийоми емоційно-вольового виховання можуть бути найрізноманітнішими. Знайомство з компонентами емоційно-вольової культури як складової професійної підготовки створить передумови для всебічного й гармонійного розвитку майбутніх офіцерів МВС України.

Література

1. Ильин Е.П. Психология воли / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 288 с.
2. Козляковський П.А. Загальна психологія : навч. посіб. / П.А. Козляковський. – 3-тє вид., доп. – Миколаїв : Вид-во МАГУ ім. Петра Могили, 2005. – С. 99–100.
3. Леонтьев А.Н. Воля / А.Н. Леонтьев // Вестник Московского университета. Сер. 14. Психология. – 1993. – № 2. – С. 3–14.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія / С.Д. Максименко. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 704 с.
5. Ортинський В.Л. Актуальні проблеми виховання курсантів у вищих навчальних закладах системи МВС України : навч.-метод. посіб. / В.Л. Ортинський, В.І. Ряшко. – Л., 2006. – 272 с.
6. Психологічний словник / за ред. В.І. Войтка. – К. : Вища школа, 1982. – 215 с.